

תקציב לאומי לשנת 1983

מבוא

התקציב הלאומי לשנת 1983 כולל סיכום ראשון של ההתפתחויות במשק בשנת 1982, עיקרי המדיניות הכלכלית לשנת 1983 ותחזית של ההתפתחויות העיקריות הצפויות בשנת 1983.

סיכום ההתפתחויות בשנת 1982 מתבסס על נתונים ועל אומדנים ארעיים, שמקורם בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, במשרד האוצר ובבנק ישראל. מן הראוי לחזור ולהדגיש את ארעיותם של הנתונים והאומדנים. תיקונים שיחולו באומדנים לגבי 1982 עשויים לחייב שינויים בתחזית ל-1983.

התחזית מתבססת על תקציב המדינה כמסגרת תכנונית, ועל הציפייה כי ביצוע המדיניות הכלכלית יהיה גמיש די הצורך, ויותאם להתפתחויות במשק ובעולם. פרקים א' וג' – ההתפתחויות ב-1982 והתחזית ל-1983 – הוכנו במשותף בלשכת היועץ הכלכלי של משרד האוצר, במחלקת המחקר של בנק ישראל, וברשות לתכנון כלכלי של המשרד לכלכלה ולתאום בין-משרדי. פרק ב' – המדיניות לשנת 1983 – הוכן במשרד האוצר, פרט לסעיף המדיניות המוניטרית, המוגש בידי בנק ישראל.

פרק א: ההתפתחויות הכלכליות במשק בשנת 1982

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1982 גדל התוצר המקומי הכולל בפחות מאחוז, ובתוצר העסקי לא חל שינוי. השימושים המקומיים (למעט יבוא ביטחוני ישיר) התרחבו בכ-7.5 אחוזים, ואף היבוא גדל ב-7.7 אחוזים. התפתחות זו משקפת כרובה את השפעת השפל העולמי וההתפתחויות בשערי המטבעות בעולם על המשק הישראלי, שפעלו הן על היצוא והן על הביקוש ליבוא. הפער בין הגידול בתוצר לגידול בשימושים המקומיים משתקף בגידול של כמיליארד דולרים בעודף היבוא, למעט יבוא בטחוני ישיר. היבוא הביטחוני הישיר ירד השנה בכ-600 מיליון דולרים, וכן גדל עודף היבוא הכולל מ-4.4 מיליארד דולרים ב-1981 ל-4.8 מיליארד ב-1982.

היצוא, שתרם תרומה עיקרית לצמיחה במשק בשנים האחרונות, ירד השנה בכ-5 אחוזים – ירידה ללא תקדים בהסטוריה הכלכלית של ישראל. הגורם העיקרי לירידה ביצוא הוא, כאמור, השפל העולמי, אשר צמצם את הביקושים בארצות חוץ ופגע הן בכמות המיוצאת והן במחירה. לשפל בעולם המערבי חברו השנה עוד כמה גורמים, שהגבירו את הפגיעה ביצוא הישראלי: נמשכה מגמת היחלשותם של המטבעות האירופיים לעומת הדולר, שהפחיתה את כדאיות היצוא לאירופה; בעיות חמורות של מימון במטבע חוץ פקדו כמה מדינות. שהיו שווקים חשובים ליצוא הישראלי, והדבר צמצם את ביקושיהן למוצרים ישראליים; "מכצע שלום הגליל" חל בשיא עונת התיירות, ופגע ביצוא שירותי התיירות.

הצריכה הפרטית עלתה השנה בכ-7 אחוזים בקירוב, ובולט בה רכיב בנייה קיימא, שגדל בכ-19 אחוזים. העלייה בצריכת בנייה קיימא נובעת הן מהתאמת תיק הנכסים הפיננסיים של הציבור, בעקבות גידולו בשנתיים החולפות, והן מהזולה יחסית של מחירי היבוא. ההשקעות גדלו השנה בכ-6 אחוזים, וניכר בהן גידול ברכיב ההשקעות במכונות וציוד מיובאים (19 אחוזים) ובכלי תחבורה יבשתיים (40 אחוזים); לעומת זאת פחתו הרכישות

המקומיות של מכונות וציוד. אין לנו הסבר ודאי להתפתחויות אלו, אולם ייתכן שהוא נעוץ בשינוי במחירים היחסיים, שינוי שהשפיע, כאמור, גם על הצריכה. על רקע תהליך היחלשות המטבעות האירופיים לעומת הדולר בשנתיים האחרונות, מתרחש במשק הישראלי תהליך ייסוף ריאלי של השקל לעומת המטבעות האירופיים, בצד פיחות ריאלי לעומת הדולר. השאלה היא, אם ניתן היה להקטין את עוצמת הייסוף – ואת הפגיעה במשק הקשורה בו – באמצעות האצת פיחותו של השקל; אין בידינו תשובה חד-משמעית לשאלה זו. כדי שהחשת קצב הפיחותים תמנע ייסוף ריאלי כמתואר לעיל, דרושים במשק כמה תנאים, שקיומם מוטל בספק – ביניהם אי קשיחות של השכר הריאלי כלפי מטה. בהעדר תנאים מוקדמים כאלו, עלול פיחות נומינלי מואץ להחיש את האינפלציה ו/או להגביר את האבטלה, בלי לשנות משמעותית את שער החליפין הריאלי.

למרות הרפיון במשק לא עלה השנה שיעור האבטלה, והיא נשארה ברמה של 1980 (שהיתה גבוהה מהממוצע הרב שנתי); זאת בניגוד למשקים המערביים, שבהם גרם השפל אבטלה עמוקה. עם זאת ירדה השנה תשומת העבודה למועסק בסקטור העסקי. ירידה כזאת קשורה בדרך כלל ברפיון בשוק העבודה, ומחליפה חלקית הופעתה של אבטלה גלויה, אך הפעם ייתכן שנבעה גם מהגיוס עקב "מבצע שלום הגליל". הירידה בפעילות הכלכלית באה לידי ביטוי בירידה או בקיפאון כפיריון – ולא באבטלה.

במשך שנת 1982 עלה מדד המחירים לצרכן בכ-130 אחוזים, לעומת כ-100 אחוזים במשך 1980. אין הסבר המקובל על הכול באשר לסיבותיו של התהליך האינפלציוני – הן לקשר הסיבתי בין משתנים כלכליים שונים והן להשפעה הכמותית. הסברים שונים הדגישו היבטים נבדלים אלה מאלה של התהליך. עם זאת, בשלוש השנים האחרונות הושפע מדד המחירים לצרכן בעיקר מתנודות במדד מחירי המוצרים המבוקרים, תנודות שנבעו בעיקרן משינויים במדיניות התמיכות במוצרי היסוד. בשנת 1980 פחתו התמיכות בצורה חדה; שנה לאחר מכן, ב-1981, הועלו שיעוריהן, וב-1982 התנהל תהליך הדרגתי של הורדת שיעורים אלה מחדש. לעומת זאת, בהתפתחות של אותם הרכיבים במדד המחירים לצרכן, שאינם מושפעים ישירות ממדיניות התמיכות ומחיריהם אינם מבוקרים¹, לא ניכר (בשיעורי האינפלציה החדושיים) שוני מהותי בין שלוש השנים האחרונות; במלים אחרות: למעט תנודות חודשיות מקריות, היה קצב עליית מחיריהם של המוצרים הלא מבוקרים יציב.

2. הצריכה הציבורית וספיגת המסים

בשנת 1982 עלתה הצריכה הציבורית המקומית בכ-8 אחוזים, עלייה המוסכרת רובה ככולה בתוספת הוצאות משרד הביטחון עקב "מבצע שלום הגליל"². בצריכה האזרחית נשמרה רמת השנה הקודמת. יש לציין, כי מגמת הריסון של הצריכה האזרחית (ובשנתיים האחרונות – גם ריסון ההשקעות הישירות והבנייה שביוזמת הסקטור הציבורי), הנמשכת מאז 1979, נסתרת בהרחבה מקבילה של הצריכה הביטחונית.

בספיגה הפיסקלית (מסים, פחות תמיכות ותשלומי העברה) לא ניכרת בשנים האחרונות מגמה עקבית. לאחר ירידה תלולה (20 אחוזים) בשנת 1981, עלתה הספיגה בשנת 1982 בכ-15 אחוזים. עלייה זו משקפת:

- א. גידול בגביות מסים ישירים (כ-9 אחוזים), הנובע הן מהטלת מסים ומילוות חדשים בעקבות "מבצע שלום הגליל" והן מגורם טכני (שביתת עובדי שע"מ בסוף 1981).
- ב. גידול רב (כ-29 אחוזים) בגביית מסים על היבוא ובעיקר על מוצרים בני-קיימא.

1 משקל הכלתי מבוקרים במדד המחירים לצרכן הוא כ-75 אחוזים.

2 הצריכה הציבורית הכוללת ירדה בתקופה זו בכ-3 אחוזים, עקב צמצום של 28 אחוזים בקניות משרד הביטחון בחוץ לארץ.

לוח 1
אינדיקטורים להתפתחות המשק, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

תחזית ל-1983	אומדן ל-1982	1981	
(העלייה או הירידה, (-) כמונחים ריאליים, אחוזים)			
1.8	0.0	4.6	התוצר הלאומי הגולמי
2.5	-0.4	5.3	התוצר המקומי העסקי
-0.3	4.8	8.5	הצריכה הפרטית לנפש
0.0	0.8	1.3	הצריכה הציבורית האזרחית
9.0	6.3	-1.0	ההשקעה הגולמית
4.7	-4.8	3.9	ערך היצוא בשוק המקומי
5.5	7.5	8.0	ערך היבוא האזרחי בשוק המקומי
מאזן התשלומים			
1.7	1.9	1.8	האוכלוסייה והתעסוקה
5.2	4.9	5.1	האוכלוסייה הממוצעת שיעור הבלתי מועסקים
מיליארדי דולרים, מחירים שוטפים)			
15.2	14.1	13.4	היבוא האזרחי
11.6	10.9	11.2	היצוא
3.6	3.2	2.2	עודף היבוא האזרחי
1.1	1.7	2.2	יבוא ביטחוני ישיר
		18.4	חוב לאומי חיצוני

ג. הקטנת שיעורי התמיכות (ב-15 אחוזים)³.
 ד. הגדלת שיעורי מע"מ (מאז אמצע יוני 1982) והטלת מס על נסיעות לחוץ לארץ, והיטל של 2 אחוזים על מכירת ניירות ערך בבורסה.
 בסך הכול ירד עודף הביקוש של הסקטור הציבורי השנה, וחלקו בתוצר הלאומי הגולמי הגיע ל-12.3 אחוזים, לעומת 16.3 אחוזים בשנת שעברה (וכ-10 אחוזים בשנת 1980); ואולם כאמור, התפתחות זו (בדומה להתפתחות בשנת 1981) נובעת בעיקר משינויים בצד ההכנסות.

3. הצריכה הפרטית, ההכנסה והחיסכון הפרטי

בשנת 1982 גדלה הצריכה הפרטית הכוללת ב-6.8 אחוזים, וגידול דומה (6.1 אחוזים) חל בצריכה השוטפת (למעט מלכ"ר, בני-קימא ושירותי דיור). בהכנסה הפנויה חלה השנה ירידה של כ-3 אחוזים. המשמעות של גידול בצריכה וירידה בהכנסה הפנויה היא ירידה בשיעורי החיסכון, לאחר עלייה רצופה של שנתיים. בשנים 1980 ו-1981 חלה בצריכה הפרטית תנודה חריפה, אולם יש לזכור, כי המגמה של הצריכה הפרטית, ובמיוחד של חלקה השוטף, נקבעת בעיקר על פי ציפיות הפרטים לגבי הכנסתם הפנויה הממוצעת בעתיד, ואילו אותם שינויים בהכנסה השוטפת, שהפרטים רואים אותם כשינויים זמניים, משפיעים על הצריכה הפרטית במדה מועטת יחסית.

3 למעשה הולך שיעור התמיכות ויורד בתלילות מאז תחילת שנת התקציב הנוכחית. השפעה זו אינה בולטת בנתוני 1982. בגלל השפעת קצה חזקה של תקציב 1981/82.

כשליש מהגידול בצריכה הפרטית נובע מעלייה תלולה של כ-19 אחוזים ברכישות מוצרים בני-קיימא. עלייה זו היא המשך (וכנראה שיא) למגמה שהחלה עוד בסוף 1980; סביר להניח, שהיא נובעת מתהליך מתמשך של התאמת תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור, ומושפעת בחלקה אף מהשפל ברכישת בני-קיימא כ-1979. מקורו של תהליך זה בצבירה של נכסים פיננסיים, שהתנהלה במשך 1980, ובגידול הניכר בהכנסה הפנויה שחל כ-1981. במשך 1982 ירדו המחירים של בני-קיימא (יחסית למחירי סך הצריכה הפרטית), והדבר תרם בוודאי לחיזוק מגמת הרכישות.

צריכת ישראלים בחוץ לארץ גדלה אף היא במהירות. אין ספק, שגורם חשוב לגידול זה הוא הירידה במחיר היחסי של תירות בחוץ לארץ — הן עקב ייסוף השקל ביחס למטבעות האירופיים והן עקב ההוזלה במחירי הטיסה בגלל התחרות בענף. הטלת מס נסיעות כ-1982 לא קיזזה את הירידה במחיר זה.

4. ההשקעות

סך ההשקעות במשק בשנת 1982 גדלו כשיעור של 9 אחוזים. ההשקעה בנכסים קבועים גדלה השנה כ-3 אחוזים, גידול קל לעומת אשתקד. גידול זה הוא תוצאה של מגמות מנוגדות בהתפתחות שני רכיביה העיקריים של ההשקעה: ההשקעה הכוללת בבנייה למגורים ירדה בכ-6 אחוזים, בעוד שההשקעה בענפי המשק עלתה כ-10 אחוזים. הירידה בהשקעות בבנייה מקיפה הן את הבנייה למגורים והן את הבנייה שלא למגורים (שירדה בכ-3 אחוזים), אולם היא חריפה במיוחד בבנייה הציבורית — 20 אחוזים. התופעה הכוללת בהשקעה במכונות וציוד היא ירידת ההשקעה בציוד מייצור מקומי, תופעה הנובעת ככל הנראה מהירידה היחסית במחירי היבוא.

5. מאזן התשלומים

עודף היבוא מגיע השנה לסכום של כ-4.8 מיליארד דולרים, לאחר 4.4 מיליארד כ-1981 — כתוצאה מגידול של כמיליארד דולרים בעודף היבוא, למעט יבוא ביטחוני ישיר, וירידה של כ-600 מיליון דולרים ביבוא הביטחוני הישיר.

כרבע מן הגידול בעודף היבוא, למעט יבוא ביטחוני ישיר, הוא בסעיף שירותי ההון, סעיף שבו הגיע הגירעון השנה לכמיליארד דולרים. השאר משקף גידול (בכ-500 מיליון דולרים) של הגירעון המסחרי, וצמצום של העודפים הן בחשבון השירותים והן בסחר עם יהודה ושומרון וחבל עזה. כך הגיע השנה עודף היבוא האזרחי, למעט שירותי הון, לכ-2.2 מיליארד דולרים — כרמתו בשנת 1979. כאמור, ירד היבוא הביטחוני השנה, לאחר גידול רב כ-1981, ובמקביל ירד גם המימון של יבוא זה ממענקים ומהלוואות לטווח ארוך; לפיכך עמדו הכנסות הממשלה במטבע חוץ על רמה הגבוהה רק במעט מאשר אשתקד. ההעברות החד-צדדיות של הסקטור הפרטי לא גדלו השנה. מכאן, לפי ההגדרה, שהגידול בעודף היבוא האזרחי מומן השנה בעיקר באמצעות גידול בהתחייבויות נטו לחוץ לארץ.

תמונת הראי של הגידול בעודף היבוא האזרחי היא הפער שבין גידול התוצר לגידול הביקושים המקומיים. התוצר הלאומי הגולמי לא גדל כ-1982; לעומת זאת גדלו השימושים המקומיים כ-7 אחוזים, וכך חל צמצום נוסף בחיסכון הלאומי.

הגידול בעודף היבוא⁴ כ-1982 משקף עלייה של כ-150 מיליון דולרים ביבוא וצמצום של כ-600 מיליון דולרים ביצוא⁵. התפתחות היצוא, היבוא והגירעון בשנת 1982 היא המשך למגמות.

4 למעט שירותי הון.

5 הנתונים על מחירי היצוא והיבוא עדיין חלקיים, ולכן חלוקת השינוי הנומינלי בין שינוי כמותי לשינוי במחירים

שהסתמנו כבר ב-1981, ואף החרפה של מגמות אלה; גם הגורמים המרכזיים, שהשפיעו על היצוא, על היבוא ועל הגירעון, פעלו כבר במשך 1981. גורמים אלה הם השפל החמור ששרר בעולם וההתפתחויות שחלו בשנתיים האחרונות בשערי המטבעות. למיתון העלייה בעודף היבוא תרמה השנה ירידת מחירי הדלק בעולם.

משק קטן ופתוח כשלנו, שבו שליש מן התוצר נובע מהיצוא, מושפע במדה מרעת מההתפתחויות בשוק העולמי. השפל ששרר בעולם ב-1980 וב-1981 החמיר ב-1982, והקיף הן את המדינות המתועשות והן את המדינות המתפתחות, שחלקן אף נקלעו השנה למשברים כספיים. צמצום זה בשוקי היצוא תרם תרומה נכבדה להאטת גידולו של היצוא בשנתיים האחרונות. התחזקות הרצופה של הדולר לעומת המטבעות האירופיים באותה תקופה הערימה קשיים נוספים בפני המייצאים למדינות אירופה — ובמקביל הוזילה את היבוא ממדינות אלה. קצב עליית שער החליפין של השקל לעומת הדולר היה מהיר מן ההפרש שבקצבי האינפלציה בין ישראל לארצות הברית, אולם לעומת המטבעות האירופיים נוצר ייסוף ריאלי. כאשר המטבעות האירופיים נחלשים לעומת הדולר, צפוי פיתוח ריאלי מסויים של השקל לעומת הדולר, וייסוף ריאלי מסויים לעומת המטבעות האירופיים. האם פיתוח נומינלי מהיר יותר היה משפיע על שער החליפין הריאלי, אורק מאין את קצב האינפלציה? אין לנו תשובה חד-משמעית לשאלה זו⁶. מאחר שחלק הארי של היצוא הישראלי משווק לארצות אירופה, הצטמצמה בשנתיים האחרונות רווחיותו. ביטוח השער ליצואנים, שהופעל לקראת סוף 1981, פיצה אותם על חלק מירידה זו. בתחום האשראי ליצוא צומצמו ב-1982 ההפרשים בשערי הריבית בין האשראי המוכוון לאשראי החופשי במטבע חוץ. מחיר האשראי במטבע חוץ אמנם ירד ב-1982, אך היה גבוה ממחיר האשראי במטבע ישראלי — התפתחות שעודדה פירעון אשראי מחוץ לארץ ומעבר לאשראי בשקלים. על היצוא יש לכך בעיקר השפעת מחיר.

הצמצום בתמורות היצוע החקלאי בדולרים משקף ירידת מחירים, והצמצום בתמורות היצוא התעשייתי האחר — גם עצירה של הגידול הכמותי. ביצוא של ענף היהלומים חלה השנה הן ירידה כמותית והן ירידת מחירים, אולם בהיקף מצומצם יותר מאשר אשתקד, ולקראת סוף השנה מסתמנת בענף זה יציאה מהשפל העמוק שהוא שרוי בו זה כמה שנים.

גם ביצוא השירותים נרשמה השנה ירידה לעומת השנה הקודמת. כולט הצמצום בענף התיירות, שתחילתו קשורה כנראה בעיקר בהתפתחות שערי המטבעות והמחירים היחסיים, והחרפתו הושפעה גם מהמלחמה בלבנון. הירידה ביצוא שירותי הובלה הושפעה, בין היתר, מהפסקת הטיסות של חברת "אל-על".

אותן התפתחויות בשערי החליפין, שתרמו לצמצום היצוא לארצות אירופה, תרמו גם להוזלת היבוא מארצות אלה — ולגידולו. כבר בשנת 1981 הוסטו ביקושים אל היבוא, והסטה נספת ניכרת היתה ב-1982. כתוצאה מהיחלשות המטבעות האירופיים, חל ב-1981 שינוי בסחר לפי אזורים גיאוגרפיים — התרחבות ביצוא לארצות צפון אמריקה על חשבון היצוא לאירופה, וגידול ביבוא מאירופה. אין עדיין נתונים על הסחר לפי אזורים גיאוגרפיים ב-1982, אולם נראה, שבטווח הקצר קשה לחולל שינוי נוסף ביעדי היצוא, משום שמעבר לשווקים חדשים עשוי לחייב שינויים בייצור. בתחום היבוא התמונה שונה: ההוזלה הנוספת של היבוא ב-1982 עודדה את גידולו, על חשבון הייצור המקומי.

ביבוא הסחורות ב-1982 כולט הגידול הכמותי ביבוא נכסי תצרוכת ונכסי השקעה. מכין נכסי התצרוכת התמקד הגידול ביבוא כלי הרכב, שעלה בכ-50 אחוזים. ב-1981 נרשם גידול של 50 אחוזים בכלל יבוא מוצרי התצרוכת, שהושפע בעיקר מהורדה של מסי קנייה, וכלט במיוחד גידול

היא ארעית. מסיבה זו יתמקד הדיון כשינויים במנחי דולרים שוטפים. כמו כן עדיין מוקדם לדון בתנאי הסחר ובהשפעתם על עודף היבוא.

6 האטת הפיחות מתחת לרמת מינימום מסוימת היתה מגבירה את מגמת הייסוף הריאלי, ואילו פיתוח מעבר לרמה מסוימת פועל רק להאצת עליית המחירים, וגדולה המחלוקת אודות שיעור הפיחות המתאים.

כיבוא בני-קיימא. חלק מן הגידול כיבוא בני-קיימא כ-1981 וביבוא רכב כ-1982 עשוי לשקף הקדמת רכישות, בשל ההוזלה היחסית של מוצרים אלה, והערכה שהוזלה זו היא זמנית. נראה, שביבוא נכסי השקעה האפשרות להקדים רכישת ציוד קטנה יותר, אולם ייתכן שעל חלק מנכסי ההשקעה פעל גם גורם כזה.

כיבוא היהלומים נכלמה במהלך 1982 מגמת הירידה, ונראה שגם הצמצום במלאי היהלומים נעצר. יבוא הדלק הצטמצם, כמונחי דולרים, כתוצאה מירידה ניכרת במחירו; כמותית נרשמה בו עלייה, התואמת את דמת הפעילות הנמוכה ואת הצריכה הנוספת הנובעת מהמלחמה בלבנון. גם ביבוא התשומות האחרות חל צמצום נומינלי — תוך ירידת מחירים וגידול כמותי הגבוה מהגידול ברמת הפעילות.

כיבוא וביצוא של שירותי ההון נרשם השנה גידול ריאלי רב; הגירעון בסעיף זה גדל מ-750 מיליון דולרים כ-1981 לכמיליארד דולרים כ-1982 — דהיינו כשליש מסך הגירעון האזורי. הגידול בגירעון בסעיף זה משקף עלייה בתשלומי הריבית נטו — הן של הממשלה והן של מערכת הבנקאות. הוא נובע מעלייה בשער הריבית הממוצע על החוב לטווח ארוך, מהגידול שחל כ-1981 בחוב נטו לזמן קצר ובשערי הריבית עליו, וכנראה — גם מגידול נוסף בחוב כמשך שנת 1982.

6. ההתפתחויות המוניטריות

כ-1982 הואץ קצב הגידול הנומינלי של הנכסים הכספיים שבידי הציבור: הנכסים הכספיים הנזילים⁷ גדלו בכ-128 אחוזים, לעומת 90 אשתקד, ובשל המשך העלייה המהירה בשערי המניות גדל סך תיק הנכסים⁸ בכ-200 אחוזים, לאחר עלייה של 130 אחוזים בשנה הקודמת. השנה חלה האצה בשיעורי האינפלציה⁹; כך נשמרה יציבותם של הנכסים הכספיים הנזילים, כמונחים ריאליים, לאחר ירידה של 5 אחוזים כ-1981, וסך תיק הנכסים גדל, כמונחים כמותיים, כ-31 אחוזים, לאחר גידול של 15 אחוזים אשתקד.

כ-1982 המשיך בנק ישראל במדיניות הגבלת גידולו של סך האשראי הבנקאי לציבור (למעט יהלומים ודלק). עד אמצע חודש נובמבר שימשו תקרות על האשראי החופשי כלי עיקרי להשגת מטרה זו. עם ביטול התקרות לאשראי בשקלים (התקרות על אשראי במטבע חוץ לא בוטלו), עבר בנק ישראל לשימוש בניכיון משנה לבנקים (הלוואה מוניטרית) ובשינויים בשיעורי הנזילות ככלים המרכזיים להשגת יעדיו. כ-1982 נמשכה העברת מימון קרנות היצוא במטבע חוץ מבנק ישראל לבנקים, וצומצם פער הריבית בין האשראי החופשי לאשראי המוכוון במטבע חוץ. מאידך גיסא הועלו שיעורי המימון בקרנות היצוא.

גידולו הנומינלי של כלל האשראי הבנקאי לציבור (למעט יהלומים ודלק)¹⁰ הואץ אף הוא כ-1982 — 132 אחוזים לעומת 102 אחוזים אשתקד, וזוהי יציבות ריאלית, לאחר שגם כ-1981 נשמרה רמתו הריאלית של אשראי זה.

התפתחות רכיבי האשראי לא היתה אחידה במשך התקופה. האשראי החופשי במטבע ישראלי עלה ריאלית, ואילו רמתם הריאלית של האשראי החופשי במטבע חוץ ושל האשראי המוכוון ירדה.

בשנת 1982 חלה ירידה בשיעור הריבית הריאלית על האשראי החופשי במסגרת ח"ד במטבע ישראלי. ייתכן שהתפתחות זו הושפעה מירידה בביקוש לאשראי במרכיבה של השנה, אך היא משקפת בעיקרה את התנהגות הבנקים בהתאם להנחיות הרשויות הכלכליות.

7 מיצרף זה כולל את אמצעי התשלום, פו"ק, ותפ"ס במטבע ישראלי, פיקודנות פת"מ ואיגרות חוב סחירות בידי הציבור.

8 מיצרף זה כולל את הנכסים הכספיים הנזילים, פיקודות פיצויים, תכניות החיסכון והמניות שבידי הציבור.

9 לפי מדד המחירים לצרכן.

10 מיצרף זה משמש כיעד המדיניות המוניטרית של בנק ישראל.

ב-1982 חלה ירידה ריאלית בעודף הביקוש של הסקטור הציבורי, משום ששיעור הגידול של הוצאות הממשלה היה נמוך מזה של המסים. כך ירד ערכו הריאלי של האשראי המוכווני ליצוא — הן בשל הירידה ביצוא והן בשל הסטת הביקוש לאשראי במטבע ישראלי, שמחירו היחסי הוזל. השפעות מצמצמות אלו קוּזְזו על-ידי הפחתת גיוס ההון לטווח ארוך והרחבת האשראי החופשי במטבע ישראלי. ספיגת מאזן התשלומים של הסקטור הפרטי דומה השנה בממדיה לספיגה בשנה הקודמת; כאשר רכישות מטבע חוץ, שמקורן בגידול הגירעון בחשבון השוטף, קוּזְזו ביבוא הון שהיה בעיקר בתודשים האחרונים של השנה. היקפו של יבוא ההון הושפע מכמה גורמים: הציפיות שנוצרו בתודשים האחרונים של השנה בעקבות האטת קצב הפיחות של השקל ביחס לדולר, המשך העברת מימון קרנות היצוא במטבע חוץ מבנק ישראל לבנקים וההקלות בתחום הפיקוח על מטבע החוץ.

ההשפעה הכוללת של כל הגורמים הללו התבטאה בגידול הצבירה הריאלית בתיק הנכסים הכספיים הנזילים ובשמירת היציבות הריאלית של ערכו. ברכיבים השונים של תיק הנכסים הנזילים של הציבור לא היתה אחידות במשך התקופה: חלה עלייה ניכרת ביתרת הנכסים הבלתי צמודים וירידה ביתרות הריאליות של איגרות החוב והפת"מ; האחרון עלה במחצית הראשונה של השנה וירד לאחר מכן.

התפתחות זו בתיק הנכסים הנזילים הושפעה מצעדים להגדלת כוח המשיכה של הנכסים הבלתי צמודים. מחד גיסא הוצעו לציבור פיקדונות נושאי ריבית לתקופות קצרות, בערכים נומינליים נמוכים יחסית לאלה של התפ"ס; מאידך גיסא צומצמה נזילותו של הפת"מ, בלי לפגוע כאלמנט החיסכון שבנכס זה. פעולות אלה ננקטו נוסף על מס בן 2 אחוזים, שהטילה הממשלה על מכירת ניירות ערך הרשומים למסחר בבורסה.

כשל המשך העלייה הריאלית המהירה בשערי המניות וגידול רב כהיקף ההנפקות, חל גידול ניכר בכלל תיק הנכסים הכספיים של הציבור, וזאת למרות ירידה ריאלית של הצבירה בתכניות החיסכון.

פרק ב: המדיניות הכלכלית והחברתית לשנת 1983¹¹

1. רקע

מזה כמה שנים נמצא העולם המערבי במשבר כלכלי, שלא ידענו כמותו מאז מלחמת העולם השנייה. משבר זה הלך והעמיק, וצופים כי ההתאוששות ממנו תהיה אטית.

אותות המשבר העולמי — הגידול הרב בשיעורי האבטלה בארצות שונות, הירידה הניכרת בייצור התעשייתי, הצטמקות הסחר העולמי והירידה החזקה בערך המטבעות האירופיים בהשוואה לדולר האמריקאי — נתנו כהכרח את אותותיהם גם כמשק הישראלי. מחד גיסא, נפגע הביקוש ליצוא הישראלי, והתמורות שקיבלו יצואנים כמונחים דולרים קטנו. הוזלת היבוא מאירופה הגבירה את הביקוש לו בישראל, והפער כמאזן התשלומים התרחב. מאידך גיסא, אותות המשבר העולמי לא באו לידי ביטוי בעלייה בשיעור האבטלה בארץ.

הניסיון לחזות את ההתפתחות הכלכלית במשק הישראלי, על רקע המשבר העולמי, כרוך בקשיים מחמת אי-הוודאות בדבר עיתוי ההתאוששות בעולם ועוצמתה. התממשותן של הנחות אופטימיות בדבר התאוששות מסוימת בביקושים למוצרי יבוא בעולם — תוך שיפור מה בפעילות הכלכלית במשקי המערב והתחזקות מסוימת של המטבעות האירופיים — היא תנאי להתגשמות התחזיות להרחבת היצוא הישראלי ולהגדלת התמורות שיתקבלו ממנו. אי התממשות התחזיות תחייב שינויים במדיניות.

11 פרק זה מוגש כידי משרד האוצר.

המדיניות הכלכלית חייבת להתחשב בהתפתחויות, שאין לה שליטה עליהן והן עלולות להשפיע על המשק הישראלי; זאת כדי למנוע את ביטוין המידי במצבו של המשק. תקציב המדינה הוא מכשיר מרכזי לטיפול גמיש בכעיות העולות להתעורר, בעיקר בתחום התעסוקה. כך, כאמור, גוברת השנה הבעיה של חיזוי ההתפתחויות; על הקושי העומד בפני החזאי בכל עת נוספים גורמי אי-ודאות רבים, המכבידים מאוד על מלאכתו.

2. יעדי המדיניות הכלכלית

היעד המרכזי של המדיניות הכלכלית לשנת 1983 יהיה הבטחת הגידול ביצוא, על אף השפל העמוק והממושך בשוק העולמי; זאת כדי למנוע גידול מרחיק לכת נוסף בגירעון השוטף במאזן התשלומים; יימשך המאמץ לקיום תעסוקה מלאה ומניעת היווצרותם של כיסי אבטלה; כן יימשך מימון ההוצאות הנוספות של מערכת הביטחון, הנגזרת מ"מבצע שלום הגליל". המדינות הכלכלית לא תסתפק בשקידתה על יעדים קצרי טווח, הנובעים מן התנודות העולמיות. תימשך החתירה ליעד ארוך הטווח — חידוש הצמיחה הכלכלית. לצורך זה יימשכו המאמצים להדברת האינפלציה. כך תשוב ותעלה קרנה של הפעילות הכלכלית הריאלית, להבדיל מזו הפיננסית.

3. המדיניות התקציבית

מגמתו של תקציב המדינה לשנת 1983 היא להבטיח, כי לא תחול עלייה בצריכה הציבורית — הביטחונית והאזרחית — שאינה קשורה ב"מבצע שלום הגליל". כך יובטח המשך התהליך של הקטנת חלק הצריכה הציבורית בפעילות המשקית.

המאפיינים העיקריים של צד ההוצאה בתקציב 1983 הם כדלהלן:

- שמירה ריאלית על רכישות במסגרת הצריכה האזרחית.
- עלייה קלה בלבד ברכישות המקומיות של הסקטור הביטחוני. עלייה זו היא ביטוי להמשך המימון של הוצאות מערכת הביטחון הקשורות למבצע "שלום הגליל". למעט הוצאה נוספת זו, תחול בצריכה הביטחונית האטת מה, ביטוי להסכם הרב-שנתי שהושג עוד בשנת 1981, בדבר התייצבות ההוצאה המקומית לביטחון בשנים הבאות על רמת אותה שנה.
- צמצום מה בכוח האדם המועסק במסגרת התקציב, תוך התחשבות בעליית הצרכים, בעיקר בתחום הבריאות.
- בתחום השירותים הציבוריים קובע התקציב צמצום מה בתקנים ושינוי נורמות של רמת השירותים והיקפם.
- עלייה ניכרת באמצעים המוקצים למימון השקעות בתעשייה.
- עלייה ניכרת בהוצאה הציבורית לתשלום חובות — קרן וריבית כאחד. גידול זה עולה על כל התוספת לתקציב לשנת 1983.
- ירידה בתקציב המיועד לסבסוד האשראי. כתוצאה מירידה במצבת ההלוואות שניתנו בעבר.
- המשך ביצוע הרפורמה בשוק ההון לשיכון, תוך מגמה להרחיבה לסקטורים אחרים במשק.
- בתחום סבסוד המוצרים, מוקצים בתקציב מקורות שיספיקו לשמור על רמת הסבסוד הקיימת של המוצרים והשירותים השונים.

צד ההוצאות בתקציב נבנה תחילה במחירי השנה הקודמת; זאת כדי לטפל במכלול הצרכים הכמותיים בתחומי החברה, הביטחון והכלכלה. מלאכת תרגומו של התקציב למחירים שוטפים כרוכה גם השנה בקושי רב. תקציב המדינה יתורגם למחירים שוטפים של שנת 1983 על ידי הכפלה של צד ההוצאות בתקציב לשנת 1983 במחירי תקציב 1982, במכפיל של 2.1. יש להדגיש

כי זהו מדד טכני, ואין הוא מייצג את הציפיות האינפלציוניות של הממשלה. פרישת ההוצאות על פני השנה תיעשה תוך שימוש באמצעים מינהליים וקופתיים; זאת כדי להבטיח שמירה על הרמה הריאלית המתוכננת של התקציב. תיקבע הרשאה תקופתית בתוך שנת התקציב, ויימשך המעקב הקפדני אחר ההתפתחויות השוטפות בתחום ההוצאות בפועל ובתחום המחירים, במגמה לתקן סטיות אפשריות וכדי לענות על צורכי המדיניות.

4. מדיניות המסים

- א. ב-1983 תימשך גביית ההיטלים והמסים שהוטלו במסגרת מימון "מבצע שלום הגליל" – ההיטל על מכירת ניירות ערך, תוספת של 3 אחוזים למע"מ והיטל היבוא.
- ב. תסתיים גביית מילווה "שלום הגליל", שהוטל ב-1982, וגבייתו נמשכת גם בחודשים הראשונים של 1983.
- ג. מדיניות המסים תתרכז בשנת 1983 בנושאים הבאים:
- 1) ביצוע חוק המסוי בתנאי אינפלציה, אשר ידרוש בשנה הקרובה את מיטב כוח האדם באגף מס הכנסה.
 - 2) ייעול תהליכי העבודה והגברת החיאום הבין אגפי, אשר צריכים להביא להגברת הגבייה, מחד גיסא, ולשחרור כוח אדם לשם ביצוע חוק המסוי בתנאי אינפלציה, מאידך גיסא.
 - 3) מתן עדיפות לטיפול בחוק לקידום השקעות במחקר ופיתוח כמפעלים.

5. מדיניות השכר

חלק בלתי נפרד מן המדיניות התקציבית היא מדיניות השכר. מדיניות זו באה להשלים פעולות בתחומים אחרים של התקציב. יעדה של מדיניות השכר הוא שמירת רמתו הריאלית של השכר וייצובו. במסגרת זו תבטיח המדיניות:

- שמירה על השכר הריאלי, תוך שילוב של פיצוי על ההתייקרות המקומית עם הסכם שכר;
- העלאת השכר הריאלי ברמות ההכנסות הנמוכות.
- העלאת השכר רק בהתאם לגידול בפריון, תוך שמירת חלקו של השכר בהכנסה הלאומית;
- שמירת השכר היחסי במגזרים השונים, להוציא שינויים הנובעים מעלייה בפריון.

מדיניות זו כבר באה לידי ביטוי בהסכם השכר החדש שנחתם לאחרונה וכשינוי שיטת תוספת היוקר. שינוי זה מסמך את מועד התוספת לשינויים באינפלציה באופן זה יישמר השכר הריאלי, מחד גיסא, וישתלב במכלול האמצעים האנטי-אינפלציוניים מאידך גיסא. בכך יובטחו ייצוב השכר הריאלי ושקט ביחסי העבודה, תוך הימנעות מאובדן בלתי רצוי של תוצר.

6. המדיניות לריסון האינפלציה

מאז סוף 1979 שרוי המשק בסחרור אינפלציוני מהיר: עליית המחירים הסתכמה במרוצת 1980 ביותר מ-130 אחוזים, ולאחר הרגיעה שהסתמנה בעלייתם בשנת 1981, חלה בהם עלייה מחודשת במרבית חודשי 1982. רק לקראת סוף השנה מסתמנת בקצב עליית המחירים האטה מסוימת, כתוצאה ממדיניות משולבת שנקטה בעת האחרונה.

אחד היעדים של המדיניות הכלכלית לשנת 1983 הוא האטת האינפלציה לשיעור הנמוך מ-100 אחוזים. במרוצת השנה; זאת בלי להטיל נטל משמעותי נוסף על מאזן התשלומים, ובלא פגיעה ברמת התעסוקה כמשק.

האטת קצב האינפלציה מותנית בהפעלה משולבת וקפדנית של המדיניות בתחומי התקציב, האשראי, השכר, מחירי המוצרים המבוקרים ושער החליפין. לשם כך מן ההכרח להגביל גם את הגידול הנומינלי של ההוצאה הציבורית וגם את הגידול באשראי ובשכר; זאת בנוסף על התאמות של שער החליפין לשיעור המתחייב מקצב האינפלציה המתוכנן. לאחר שימוצו לחצים אינפלציוניים מן העבר, נראה כי המשק יתייצב על רמה חדשה, נמוכה יותר, של עליית מחירים. או אז ניתן יהיה לעבור בהדרגה לרמות מחירים נמוכות עוד יותר, ולהוציא את המשק מן הסחרור האינפלציוני.

התקציב ואומדני עורף הביקוש וההזרמה אינם כוללים כל תוספת לשכר, לסובסידיות ולהוצאות אחרות, החורגות מקצב האינפלציה האמור. חריגה ממסגרת ההוצאה המקומית בתקציב תביא להגדלת הביקוש, ובכך תמנע את השגת היעדים בתחום האינפלציה. השכר הנומינלי מהווה אחד מגורמי המפתח בקביעת המחירים, ולכן נודעת חשיבות רבה להגבלת התפתחותו, בהתאם למתחייב מיעדי מדיניות המחירים. הקפדה על ביצוע מדיניות מרסנת בתחום השכר כוללת הימנעות מחתימת הסכמי שכר חריגים עם קבוצות עובדים בסקטור הציבורי, שיש בהם כדי לערער את מערכת השכר במשק כולו, ולפרוץ את מסגרת התקציב. המדיניות המוניטרית תגביל הן את הגידול באשראי לשוק המקומי והן את הגידול באשראי המוכווני ליצוא, כך שסך האשראי הבנקאי לציבור יגדל פחות מקצב האינפלציה המתוכנן. כן ייעשה מאמץ להמשיך ולהתאים את שיעורי הריבית לרמת אינפלציה נמוכה יותר.

7. מדיניות עידוד היצוא

הקלת הלחץ במאזן התשלומים תושג בעיקרה באמצעות פעולות שיאפשרו גידול מהיר ביצוא. על המדיניות הכלכלית בשנת 1983 להתמודד ביתר שאת עם המשבר הפוקד את שוקי היצוא של ישראל, כך שתובטח רווחיות היצוא על אף הירידה במחירי חלק ממוצאי היצוא בשווקים השונים. לשם כך הוקצו בתקציב המדינה לשנת 1983 סכומים ניכרים, לתמיכה ועידוד הפיתוח של שוקי יצוא — תוך הקפדה על שמירת רווחיות היצוא, או אף על הגדלתה — ובכך יאפשרו את גידול היצוא. שילוב מדיניות של הבטחת רווחיות היצוא ושל הבטחת זמינות האשראי ליצוא, עם הגבלת המאמצים של היצואנים לפלס להם דרך לשווקים חדשים, יבטיחו את התגברות המשק הישראלי על הקשיים הכלכליים הנובעים מקשיי המשק העולמי.

8. מדיניות ההשקעות

היקף ההשקעות בשנת 1981 ו-1982 התרחב במדת מה; זאת לאחר שנים ארוכות של ירידה בהיקפן. הבטחת המשך הגידול הסלקטיבי בהשקעות בענפי המשק השונים היא תנאי ראשון להבטחת חידוש הצמיחה של המשק הישראלי.

המדיניות הנוכחית המגבילה את עליית שיעורי הדיבית במשק וביצוע החוק למסוי בתנאי אינפלציה יגבירו את הכדאיות של הרחבת בסיס ההון העצמי במפעלים, תוך כדי הרחבת השקעותיהם. בתקציב המדינה הובטחו אמצעים שיספיקו לממן גידול בהשקעות, כמתחייב מהחוק לעידוד השקעות הון, ומחוקים אחרים המבטיחים את הרחבת ההשקעות במחקר ופיתוח והגברת ההתעניינות של משקיעים מחוץ לארץ במשק הישראלי. לצורך זה יוזמת הממשלה גם את קידום חקיקת החוק לעידוד ההשקעות במחקר ובפיתוח.

עם זאת, אין כוונת המדיניות הכלכלית לתמוך בהשקעות שחרומתן לצמיחה וליצוא קטנה יחסית. בתקציב המדינה יש ירידה באמצעים המוקצים לבנייה של מבני ממשלה ומבני ציבור אחרים, לבד מגידול בהשקעות בכתי סוהר ובמבני רווחה, המתחייב מגידול ניכר בצרכים בנושאים אלו, שלא סופק בשנים קודמות.

השינוי המתרחש בשנים האחרונות בהרכב ההשקעות — גידול ניכר של ההשקעות במכונות וציוד והצטמצמות ההשקעות כמכנים למגורים ובבנייה אחרת — יבטיחו את הגדלת פריון הייצור בשנים הבאות.

9. מדיניות שוק ההון והחיסכון

תימשך המגמה לצמצום הדרגתי של מעורבות הממשלה בשוק ההון. בקרוב יותר לבנקים למשכנתאות לגייס בשוק ההון את המימון הדרוש למשכנתאות לזכאים, במקום מימון תקציבי. בעיקר על ידי הנפקה ישירה של איגרות חוב לקופות הגמל והפנסיה. שיעורי התשואה על איגרות חוב אלו, מעל מינימום מסוים, יהיו ניתנים לתחרות בין המוסדות המנפיקים — דבר שיכול לבשר ראשיתו של תהליך, שבו ייקבע שיעור הריבית על ידי כוחות השוק, ולא באופן מינהלי. תימשך הפעילות להעמקת תודעת החיסכון, להבטחת האמינות, לגיוון תכניות בעלות תשואה מושכת לחוסך ולעדכון תקרות ההפקדה בתכניות חיסכון וקופות גמל — לשם הגברת החיסכון לטווח בינוני וארוך.

10. מדיניות האנרגיה

יעדיה של המדיניות הלאומית בתחום האנרגיה הם כדלהלן:

- א. ייעול משק האנרגיה על-ידי מדיניות מחירים נכונה, ייזום פעולות תקינה וחקיקה מתאימות, מתן תמריצים כספיים להשקעות בייעול אנרגטי ופעולות הדרכה והסברה.
- ב. הגדלת תפוקת האנרגיה ממקורות עצמיים על חשבון רכישות מחוץ לארץ — על-ידי עידוד חיפושי נפט וגז בישראל, ועל-ידי הגברת המחקר והפיתוח של מקורות אנרגיה עצמיים ותחליפיים לדלק נוזלי.
- ג. פיזור מקורות האספקה של דלק נוזלי ופיתוח התשתית של משק הדלק, כדי לעשותו גמיש ומתאם לתנאי אספקה משתנים.
- ד. גיוון משאבי האנרגיה על-ידי מעבר מואץ לשימוש בפחם בייצור חשמל ובתעשייה, על-ידי חשמול מוגבר של המשק ועל-ידי יצירת תשתית להקמת תחנות כוח גרעיניות.
- ה. תכנון רמות המלאים האסטרטגיים, כך שיבטיחו "אורך נשימה" מספיק, הן בעתות רגיעה והן בעתות חירום.

בשנת 1983 תושלם הקמתה של היחידה השלישית בתחנת הכוח בחדרה, שתוסק בפחם, ויחלו עבודות ההקמה של תחנת הכוח הדרומית, שגם היא תוסק בפחם. תימשך פעילות חיפושי הנפט והגז, תוך ניסיון למשוך יותר משקיעים זרים לתחום זה. תופעל בריכת שמש בת 250 דונם בצפון ים המלח, שתשמש להדגמת טכנולוגיה חדשנית זו. יושם דגש על הדגמת טכנולוגיות חדשות לשימור אנרגיה, כדי להחדיין לשימוש נרחב בישראל.

11. המדיניות החברתית

מדיניות תשלומי ההעברה תבטיח שמירה ריאלית על קצבות הזיקנה והטבות סוציאליות אחרות. לשם כך יעודכנו קצבאות אלו כל אימת שעליית המחירים תהיה מעל ל-5 אחוזים. קצבאות הילדים יעודכנו ארבע פעמים בשנה.

— יימשך תהליך חקיקת חוק הפנסיה הממלכתית.

— יזורז תהליך חקיקת חוק שכר מינימום, במגמה לשמור על הכנסה מינימלית לעובדים במגזרי

המשק השונים.

- חוק משפחות ברוכות ילדים ייכנס כחוק מסגרת, וכן ייערכו תקונים בחוקי הנכים.
- יימשך פרויקט שיקום השכונות ויורחב לשכונות נוספות. כן תורחבנה התכניות בחלק מהשכונות שכבר נהנות מהפרויקט.
- יורחבו התכניות להכשרת עובדים במפעלים מטעם משרד העבודה, ותורחב מערכת ההכשרה של הנדסאים וטכנאים, בהתאם לצורכי המשק.
- מערכת הבריאות תמשיך בתכנית הרב-שנתית להצטיידות לשעת חירום והשקעות בפיתוח מיחשוב מערכות מידע. יוחל בתכנית רב-שנתית להחלפת הצריפים בבתי החולים הממשלתיים. יופחתו העברות הממשלה לקופות החולים, דבר שיאלץ אותן להגדיל את מימוןן ממקורות אחרים. יימשכו הבדיקות לבניית מערכת אישפוז אזורית.
- תסתיים חקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי.
- התקנים במערכת החינוך הפורמלית יוגדלו בהתאם לגידול האוכלוסייה. יצומצם הגידול במספר הכיתות, על ידי אכלוס יעיל יותר. יוקטן מספר עובדי החינוך שאינם מועסקים ישירות בהוראה. תקציב הפיתוח של המדינה, כתוספת מימון מפעל הפיס בשנים האחרונות, יאפשרו לתפעל את המערכת, ללא צורך במשמרת שנייה בבתי הספר בשנת 1983.
- תצומצם ההוצאה בשירותים המוניציפליים והממלכתיים, בתיאום עם משרדי החינוך והתרבות והרווחה. לאחר הקונסולידציה בחובות הרשויות המקומיות, ניתן יהיה להמשיך ולשמור על הוצאות המימון. תימשך המגמה ליישם הקצאת מענקים לרשויות המקומיות בהתאם לקריטריונים אובייקטיביים של גודל האוכלוסייה והרכבה וקריטריונים אובייקטיביים אחרים. כמו כן תיעשה פעולה להגברת הפיקוח למניעת חריגה בהוצאות הרשויות המקומיות.
- היקף התחלות הבנייה שיקיים משרד הבינוי והשיכון יהיה גבוה מהיקפן בשנת 1982. עם זאת יוגדלו משמעותית תכניות הסיוע למשתכנים. מגמה זו קשורה הן בשיפור עדכון של הלוואות למשתכנים והן בירידה היחסית במחירי הדיירות. עיקר הסיוע למשתכנים מוענק באמצעות הלוואות לזכאים. כלי זה הולך ומחליף את השיטה הקודמת של בנייה ציבורית למגורים באזורים עירוניים. עם זאת תימשך הבנייה של משרד השיכון באזורים כפריים בגליל, בנגב ומעבר לקו הירוק.

12. המדיניות המוניטרית¹²

בנק ישראל ימשיך במדיניות ריסון האשראי הבנקאי במשק, וזאת תוך התחשבות ביעדים הכלכליים ובמגמת ריסונם של הלחצים האינפלציוניים; הדבר ייעשה מתוך תשומת לב להשפעותיה של הריבית הריאלית על הביקוש להשקעות ועל הצמיחה במשק. במסגרת מדיניות האשראי הכוללת, ימשיך בנק ישראל להבטיח את זמינות האשראי ליצוא, ויפעל לאחידת שיעורי הריבית ולהקטנת העיוותים, הנובעים מריבוי שיעורי ריבית במשק. בהמשך לצעדים שכבר ננקטו, יימשך פיתוח כלי השליטה המוניטריים: ישוכללו כלי ההלוואה המוניטרית, ויעובדו כלים לפעילות בשוק הפתוח. כן ימשיך בנק ישראל לעודד פיקדונות בשקלים, ובמיוחד פיקדונות בלתי צמודים, במערכת הבנקאות. בנק ישראל יסייע בעידוד החיסכון הפרטי באפיקי החיסכון לטווח ארוך, ובעידוד הגברת גיוס הון עצמי לסקטור העסקי, באמצעות צבירת רווחים ופנייה לשוק ניירות הערך. השנה ננקטו צעדים, המכוונים להפחתת נזילותם של ניירות הערך הסחירים. צעדים אלה משתלבים במגמה לצמצום היקף הפעילות הספקולטיבית לזמן קצר בשוק ניירות הערך, בלי לפגוע בתפקודו כמכשיר לגיוס חסכונות לטווח ארוך ולהפנייתם למימון השקעות יצרניות.

פרק ג: ההתפתחויות הכלכליות הצפויות במשק בשנת 1983

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1983 צפוי גידול מה בפעילות הכלכלית, והתאוששות זו תהיה סלקטיבית. הגידול הצפוי כתוצר יופנה בעיקר ליצוא, בעוד שבגידול הצריכה הפרטית והציבורית המקומית צפויה האטה ניכרת. בשינוי זה טמון הסיכוי העיקרי להקלת הלחץ על מאזן התשלומים. על פי המסגרת התקציבית, תעלה הצריכה הביטחונית המקומית בשיעור של אחוז וחצי, כביטוי להמשך ההשפעה של "מבצע שלום הגליל". בצריכה האזרחית לא יחול שינוי, לאחר עלייה קלה בשנת 1982, והיא תצטמצם בכ-1.5 אחוזים לנפש.

בהשקעות חזוי גידול של כ-9 אחוזים, במונחים ריאליים. גידולו החזוי של היצוא מבוסס על ההנחה, כי תהיה במהלך שנת 1983 התאוששות בביקוש העולמי, וכי המטבעות האירופיים לא יוסיפו להיחלש ביחס לדולר. הונח כי רווחיות היצוא תישמר בשנת 1983. במשק קיימים גורמי ייצור זמינים, ולא צפויים לחצים מצד הביקושים המקומיים. לפיכך הונח בתחזית לשנת 1983, כי הרמה הכוללת של היצוא תחזור לזו של שנת 1981, ורמת היצוא התעשייתי תהיה גבוהה ממנה בשיעור של כ-7 אחוזים. אולם יש לזכור כי אם תימשך ירידת היקף הסחר העולמי והצמיחה בארצות היעד של היצוא הישראלי, יעכב הדבר את הגידול ביצוא.

בצריכה הפרטית לנפש צפויה בשנת 1983 ירידה קלה, בשיעור של כחצי אחוז. ירידה זו נובעת בעיקרה מההשפעה הנדחית של צעדי מדיניות שנקטו באמצע שנת 1982, בעקבות המלחמה, וכן מן ההאטה בגידול ההכנסה הלאומית. בשכר הריאלי לשכיר לא צפוי בשנת 1983, שינוי משמעותי.

היבוא האזרחי יגדל ריאליית בכ-5 אחוזים. גידול זה יש לבחון על רקע הירידה הריאלית ברמת המלאים של המשק בשנים האחרונות. השנה צפויה הפסקת הירידה במלאים, ולעומת זאת יפחת היבוא של מוצרי צריכה בני-קיימא, לאחר הגידול הרב בכישות מוצרים אלה בשנים 1981 ו-1982 — כחלק מן המחזוריות האופיינית לרכישות אלו. הגידול ביבוא משקף גם עלייה ניכרת, של 180 מיליוני דולרים, ביבוא אניות ומטוסים.

בשנת 1983 יש סיכוי לשיפור נוסף בתנאי הסחר של ישראל בשוק העולמי; זאת בהנחה כי לא יחולו עליות מחירים חריגות בשוק הדלק העולמי ובשוקי חומרי הגלם השונים, וכן כי תתמש התחזית להפסקת התחזקותו של הדולר — ואפילו להתחזקות מסוימת בחלק מן המטבעות האירופיים. גם המעבר לשימוש בפחם בישראל לייצור חשמל יתרום לשיפור האמור בתנאי הסחר, לפי החישוב.

אף ש-1983 תהיה שנה שנייה של פעילות כלכלית נמוכה יחסית, לא צפויה עלייה משמעותית בשיעור הבלתי מועסקים במשק. כדי שתחזית זו תתמש, צריכה מדיניות השכר להתאים עצמה להתפתחויות המשקיות (ראה פרק ב', המדיניות). שיעור הבלתי מועסקים יגיע ל-5.2 אחוזים. יש לזכור, כי בלתי מועסקים אינם זהים בהגדרתם עם מובטלים בפועל, המחפשים תעסוקה. שיעור זה של בלתי מועסקים תואם כ-14-15 אלף מובטלים.

2. מאזן התשלומים

א. כללי

התחזית לשנת 1983 מניחה, כי חלק מן הגורמים שפעלו לגידול הגירעון בשנת 1982 — הן בתחום הריאלי והן בתחום המחירים המטבעות השונים — לא יפעלו עוד. השנה צפויות

ההתפתחויות הכאות — גידול ביצוא, האטת העלייה ביבוא האזרחי, המשך השיפור בתנאי הסחר של המשק ועלייה מסוימת במחירי סחר החוץ. התוצאה המשולבת של גורמים אלו תהיה ירידה של כ-150 מיליון דולרים בעודף היבוא הכולל ועלייה של כ-370 מיליון דולרים בעודף היבוא האזרחי — כל אלה במחירים שוטפים.

כ-150 מיליון דולרים מהגידול בגירעון האזרחי בשנת 1983 ינבעו מהגידול הצפוי בתשלומי הריבית נטו בשנה זו; 180 מיליון דולרים מקורם בגידול היבוא של אניות ומטוסים, ומקורם של כ-130 מיליון דולרים נוספים — בגידול יבוא היהלומים, בהנחה שמגמת הירידה במלאי היהלומים תיעצר. למעט שלושה גורמים אלו, צפויה ירידה של כ-100 מיליון דולרים, בעיקר כפועל יוצא מלוח הזמנים של עסקאות שנחתמו בעבר, ולאחר שנסתיימו התשלומים לאמריקאים בגין בניית שדות התעופה בנגב.

ב. היבוא

הגידול הריאלי הצפוי השנה בפעילות המגזר העסקי יחייב גידול מה ביבוא התשומות למשק; מעבר ליבוא הנגזר מן הפעילות היצרנית, יש לצפות לעצירת הירידה במלאים, שהתמעטו במדה ניכרת בשנים האחרונות. המשך המדיניות של ריסון האשראי, וכך שינויים פסקליים שונים, ימנעו ללא ספק חזרה לרמות מלאי הסטוריות.

בענף היהלומים מסתמנת לאחרונה התאוששות מה, ולאחר הירידה הגדולה במלאי יהלומי הגלם בשנים האחרונות, צפויה בו התייצבות, בהתאמה לעצירת הירידה, הצפויה בפעילות הענף. יבוא מוצרי צריכה בני-קיימא יצטמצם בשנת 1983, עם סיום מחזור של גיאות ברכישות, גיאות שנמתכה במדיניות — שהופעלה עוד ב-1981 — להקלת נטל המס הכבד שאפיין מוצרים אלה. בשנת 1983 יימשך הגידול בתשלומי הריבית לחוץ לארץ, עקב הגידול הצפוי בחוב החיצוני, אולם קצב הגידול בתשלומי הריבית יהיה אטי במדה ניכרת מזה של אשתקד; זאת בעקבות הירידה שחלה בשיעורי הריבית בשווקים הבינלאומיים.

מחירי היבוא האזרחי יעלו השנה בכ-2 אחוזים, לאחר ירידה של כ-5.5 אחוזים בשנת 1982. עליות המחירים קשורה בעיקר לתחזית של התייצבות מחיר הדולר ביחס למטבעות האירופיים על הרמה של סוף 1982. כן מונח, כי תימשך הירידה בקצב האינפלציה בשווקים הבינלאומיים. התחזית מניחה ירידה נוספת במחירי הדלק, בהמשך לירידתם בשנתיים האחרונות. כן הובא בחשבון המעבר של ישראל לייצור חשמל בפחם, לאחר שנוספה היחידה השנייה לייצור חשמל בפחם בתחנת מ"ד.

ג. היצוא

בשנת 1983, כבשנתיים הקודמות, ישררו בשוק העולמי תנאים קשים ליצוא הישראלי; עם זאת מונח, כי באמצע שנת 1983 יתחיל הסחר העולמי לצאת באטיות מן המיתון המתמשך, דבר שיאפשר את גידולו הריאלי של היצוא, בשיעור של כ-5 אחוזים. נראה, כי ענף היהלומים יוצא אף הוא מן המשבר המתמשך, ועל כן צפוי כי יצוא היהלומים יתייצב, לאחר ירידות גדולות בשנים האחרונות. עיקר התרומה לגידול היצוא תבוא מהיצוא התעשייתי למעט יהלומים, אשר יגדל כמותית בכ-5 אחוזים, לאחר עלייה של כאחוז בשנת 1982. סך היצוא החקלאי יגדל במדה מועטה: יצוא ההדרים לא ישתנה כמותית לעומת השנה שעברה, ואילו היצוא החקלאי האחר יגדל בכ-7.5 אחוזים, על-פי התחזית ליצוא גידולים שונים.

אם יתרות מטבע החוץ העומדות לרשות המשק אמנם יתייצבו, ושיעורי הריבית בשוק הבינלאומי לא יעלו — ייעצר גם הגידול בתקבולי הריבית בגין יתרות אלה. תקבולים אלה כלולים ביצוא של שירותי ההון.

מחירי היצוא יעלו השנה בכ-3 אחוזים, לאחר ירידה של 2 אחוזים בשנת 1982. עליית מחירי היצוא המהירה יותר מזו של מחירי היבוא, תבטא את השיפור הצפוי בתנאי הסחר של ישראל.

ד. יבוא ההון

יבוא ההון כרוטו יסתכם בשנת 1983 בכ-6 מיליארד דולרים, ירידה קלה לעומת יבוא ההון בשנת 1982. הירידה ביבוא ההון קשורה לירידה בניצול הסיוע הביטחוני למימון עסקות יבוא ביטחוני, כפועל יוצא מלוח הזמנים של עסקאות שנחתמו בעבר. ביבוא ההון, למעט זה הקשור בניצול הסיוע הביטחוני, תחול עלייה של כ-200 מיליון דולרים. כ-1.4 מיליארדי דולרים מתוך הסכום הכולל של יבוא ההון, למעט הסיוע האמריקאי, יושגו כהלוואות לזמן בינוני וארוך. השנה צפוי, כי ישראל תנצל את האשראי, הניתן מקרן המטבע הבינלאומית לארצות שהוכח כי היתה פגיעה זמנית ביצואן — בסך של כ-150 מיליון דולרים.

3. הפעילות המשקית

א. המקורות והשימושים

בשנת 1983 צפוי גידול של כ-1.5 אחוזים במקורות לשימושי המשק. חלקו של התוצר המקומי בסך התוספת למקורות יהיה כ-84 אחוזים, וחלקו של היבוא — כ-16 אחוזים (במחירי 1982). בשנת 1983 צפוי גידול בחלקו של היצוא בשימושים, לאחר ירידת חלק זה בשנת 1982. כ-85 אחוזים מתוספת השימושים השנה תופנה ליצוא. לעומת זאת תימשך הירידה בחלקה של הצריכה הציבורית האזרחית, וחלק זה יגיע ל-7 אחוזים מסך השימושים. בחלקה של הצריכה הביטחונית המקומית לא צפוי שינוי, והוא יגיע ל-10 אחוזים מסך השימושים. הצריכה הפרטית תרד בכ-0.5 אחוזים לנפש, לאחר עלייה של כ-5 אחוזים בשנת 1982. עיקר הירידה בצריכה הפרטית תתרכז בצריכת מוצרים בני-קיימא. חלקה של הצריכה הפרטית בסך השימושים למעט יבוא ביטחוני ירד ל-39.5 אחוזים.

בשנת 1983 צפוי המשך הגידול, שחל בהשקעה הגולמית עוד בשנת 1981. העלייה בהשקעות תהיה מלווה בהמשך השינוי בהרכבן: יימשכו הירידה בהשקעות בכנייה והגידול הניכר בהשקעות במכונות ובציוד. חלקן של ההשקעות בסך השימושים ימשיך לעלות, ויגיע ל-14.5 אחוזים.

ב. התוצר והפרייון

צפוי, שהתוצר הלאומי יעלה בשנת 1983 בכ-2 אחוזים, לאחר אי גידול בשנת 1982. התוצר העסקי יעלה בשנת 1983 בכ-2.5 אחוזים לאחר ירידה של כחצי אחוז בשנת 1982. ההנחה היא, כי התוצר למועסק יעלה בשנת 1983 בכאחוז אחד, וזאת לאחר הירידה שחלה בו בשנה הקודמת. בסקטור העסקי יעלה התוצר למועסק, על פי התחזית, בכ-1.5 אחוזים.

ג. האוכלוסייה והתעסוקה

האוכלוסייה הממוצעת בשנת 1983 תמנה 4,091 אלף נפש; זהו גידול של 1.7 אחוזים, או תוספת של 68 אלף נפש. אומדן זה מבוסס על תחזית עלייה של 15–20 אלף נפש בשנת 1983. כוח העבודה האזרחי בשנת 1983 ימנה כ-1,383 אלף נפש, וכך יהיה שיעור ההשתתפות, מתוך האוכלוסייה בגיל העבודה, 49.4 אחוזים — שיעור הנמוך במדת מה מאשר בשנתיים הקודמות.

צפוי, כי הגידול במספר המועסקים יהיה גם הוא אחוז אחד, ומספרם יגיע בשנת 1983 ל-1,311 אלף נפש. כתוצאה מהתפתחויות אלו יהיה שיעור הבלתי-מועסקים בשנת 1983 כ-5.2 אחוזים, לאחר 4.9 אחוזים בשנת 1982.

לפי ההתפתחויות הצפויות בפעילות הכלכלית, לא תחול במהלך שנת 1983 עלייה משמעותית במספר הבלתי-מועסקים; עיקר תוספת המועסקים הצפויה בשנה זו תהיה מרוכזת בסקטור העסקי, ואילו בשירותים הציבוריים צפויה ירידה.

הקטנת היקף התעסוקה בשירותים הציבוריים תתבסס בעיקרה על הימנעות מקליטת עובדים — הן בממשלה והן בגופים הציבוריים האחרים הסמוכים על תקציב המדינה. מגמה זו היא חלק מהשינויים במבנה הייצור והתעסוקה במשק, החשובים לשיפור מאזן התשלומים ולבלימת האינפלציה.

ד. הצריכה הציבורית

בצריכה הציבורית צפויה בשנת 1983 ירידה של כ-7 אחוזים לעומת 1982. עיקר הירידה תחול ביבוא הביטחוני. בצריכה הביטחונית המקומית צפויה עלייה קלה, בעקבות המשך חידוש המלאים לאחר "מבצע שלום הגליל".

בצריכה האזרחית לא יחול שינוי לעומת 1982; זאת אומרת שתהיה ירידה של כ-1.5 אחוזים לנפש, לאחר ירידה של כאחוז אחד לנפש בשנת 1982. בשנים האחרונות מסתמנת בצריכה הציבורית האזרחית לנפש ירידה מתמשכת, לאחר שנים ארוכות של גידול רצוף. זהו חלק מתהליך התאמת גודלו של הסקטור הציבורי לתנאי המשק הישראלי וליעדיו.

בצריכה הביטחונית הכוללת צפויה ירידה ריאלית של כ-10 אחוזים, שכולה נובעת מהירידה ביבוא הביטחוני הישיר. היבוא הביטחוני הישיר יגיע בשנת 1983 ל-1.1 מיליארד דולרים. הירידה מבטאת, בין היתר, את סיום בנייתם של שדות התעופה בידי האמריקאים. נוסף על היבוא הביטחוני, יש לזכור את ההוצאה בסך כ-800 מיליון דולרים, שתוטל על מערכת הביטחון בגין מקדמות נטו שתשלם על יבוא עתידי, וכן את ההוצאות בסך כ-870 מיליון דולרים, בגין תשלומי ריבית על החוב הביטחוני שנוצר בשנים הקודמות. כמו כן לא כלול ביבוא הביטחוני הישיר רכיב היבוא הגלום בצריכה הביטחונית המקומית (היבוא העקיף) — כמיליארד דולרים. ההוצאה הישירה והעקיפה לביטחון מסתכמת אפוא בכ-3.8 מיליארד דולרים. הסיוע הביטחוני שיתקבל בשנת 1983 יסתכם, לפי הצפוי, ב-2 מיליארד דולרים. הסיוע הביטחוני שיתקבל בשנת 1983 יסתכם, לפי הצפוי, ב-2 מיליארד דולרים, כלומר: 53 אחוזים מסך ההוצאה הישירה והעקיפה של מערכת הביטחון כמטבע חוץ ימומנו מן הסיוע.

בצריכה הביטחונית המקומית צפויה עלייה קלה לעומת 1982 — כ-1.5 אחוזים. בהרכב ההוצאה הביטחונית המקומית צפויים שינויים, שעיקרם ירידה בכ-5 אחוזים בהיקף תשומת העבודה (בעיקר כתוצאה מתהליך שחרור המגויסים הקשור ב"מבצע שלום הגליל") ועלייה של כ-4 אחוזים בקניות מהתעשייה ובבנייה. העלייה בקניות של מערכת הביטחון היא ביטוי להמשך התהליך של חידוש מלאים בעקבות המלחמה. למעט פעילות זו, צפויה ירידה בפעילות מערכת הביטחון, בהתאם להסכמה שהושגה עוד בשנת 1981 בדבר התייצבות רמת ההוצאה המקומית לביטחון בשנים הקרובות, על רמת אותה שנה.

ה. ההשקעות והבנייה

בשנת 1982 עלה סך ההשקעה במשק ביותר מ-6 אחוזים. בשנת 1983 תחול בהשקעות עלייה נוספת בכ-9 אחוזים. עיקר הגידול בהשקעות יהיה בסקטור הפרטי. בגידול ההשקעות יתמכו הסתגלות המשקיעים למדיניות האשראי לתעשייה, הירידה התלולה בהשקעות בשנים שעד לשנת 1981, ובעיקר העצירה הצפויה ב-1983 בירידת המלאי.

לעומת עלייה צפויה בהשקעות בענפי המשק השונים, צפויה ירידה בהשקעות בחשמל, עקב סיום העבודות ביחידת הכוח השנייה מ"ד כחדרה, ודחיית העבודות באתר הדרומי. כמו כן צפויה ירידה של ההשקעות בשירותים הציבוריים.

ההתפתחויות בשני רכיביה העיקריים של ההשקעה בענפי המשק תהיינה שונות: יימשך הגידול הרב בהשקעה במכונות וציוד, ואילו ההשקעה במבנים ובעבודות עפר תרד — כמדה רבה עקב ירידה בבניית מבני ציבור, ובבנייה למגורים. ההשקעה בבנייה למגורים תרד בשנת 1983 בכ"8 אחוזים, לאחר ירידה של כ"6 אחוזים בשנת 1982. בהשקעה במבנים ובעבודות עפר צפויה ירידה קלה, בשיעור של 4 אחוזים. בשנת 1983 צפויות התחלות בנייה של כ"31 אלף דירות, לעומת 27 אלף התחלות בשנת 1982. היקף ההתחלות שביוזמת הסקטור הציבורי יעלה במעט על זה של שנת 1982, ויסתכם בכ"8,800 דירות. בהתחלות הבנייה הפרטית תהיה עלייה — מכ"19 אלף דירות בכ"1982 ל"22 אלף דירות בכ"1983.

ברמת המלאי (למעט דלק ויהלומים) נמשכה בשנת 1982 הירידה, בשילוב עם הצמצום בפעילות המשקית. בשנת 1983 צפוי, כי רמת המלאי שהושגה אשתקד תישמר.

ו. הצריכה הפרטית והחיסכון

בשנת 1983 צפויה עלייה של כאחוז וחצי בצריכה הפרטית; זוהי ירידה קלה בצריכה הפרטית לנפש, ויש לראותה על רקע העלייה שחלה בצריכה הפרטית לנפש בשנתיים הקודמות — כ"5 אחוזים בשנת 1982 וכ"8.5 אחוזים בכ"1981 — ועל רקע הירידה בחיסכון בשנת 1982: הירידה הגדולה ביותר צפויה בצריכת מוצרים בני-קיימא, לאחר שאת השנתיים הקודמות אפיינה עלייה משמעותית בקבוצת תצרוכת זו. בשיעור החיסכון הפרטי צפויה בשנת 1983 עלייה קלה.

לוח 2
המקורות והשימושים, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

השינוי לעומת השנה הקודמת			תחזית ל-1983 במחירי		1982	1982	1981	
בכמות		במחיר						
1983	1982	1981	1982	1981				
(אחוזים)			(מיליארדי שקלים, מחירים שוטפים)					
1.4	1.2	6.4	116.3	122.6	916.6	903.6	412.6	סך המקורות
2.0	0.8	2.4	121.4	126.0	559.0	548.1	245.5	תוצר מקומי גולמי
0.6	1.9	9.8	108.9	117.8	357.6	355.5	167.0	יבוא סחורות ושירותים ¹
5.5	7.5	8.0	108.3	116.1	328.6	311.6	139.2	מזה: למעט יבוא ביטחוני ישיר
1.4	1.2	6.4	116.3	122.6	916.6	903.6	412.7	סך השימושים
3.2	3.3	5.5	116.3	122.4	887.6	859.7	384.9	מזה: שימושים למעט יבוא ביטחוני ישיר
1.4	6.8	10.5	116.8	118.4	351.4	346.7	149.8	צריכה פרטית
-6.9	-3.1	7.7	122.6	131.5	186.2	199.9	92.7	צריכה ציבורית
								מזה: צריכה ציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
0.8	7.7	2.8	123.3	134.2	157.2	156.0	64.9	השקעה גולמית מקומית
9.0	6.3	-1.0	120.8	120.9	131.8	120.9	51.5	ערך היצוא בשוק המקומי ²
10.0	20.4	-7.4	93.1	116.9	21.8	19.8	8.5	תשלומים לגורמי ייצור בחוץ לארץ נטו
1.8	0.0	4.6	122.7	126.4	537.6	528.3	237.1	תוצר לאומי גולמי
2.5	-0.4	5.3	121.7	120.5	389.4	380.0	172.0	תוצר מקומי גולמי של הסקטור העסקי ³

(1) היבוא אינו כולל תשלומים לגורמי ייצור בחוץ לארץ.

(2) היצוא אוני כולל תקבולים מגורמי ייצור בחוץ לארץ.

(3) תוצר מקומי גולמי, למעט תוצר שירותים ציבוריים, מלכ"ד ושירותי דיוור.

לוח 3
הצריכה הציבורית 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה (-) במונחים ריאליים, אחוזים		תחזית ל-1983 (מחירי 1982)	אומדן ל-1982 (מחירים שוטפים)	1981 (מחירים שוטפים)	
1983	1982				
(אחוזים)		(מיליארדי שקלים)			
0	0.8	64.7	64.7	29.6	צריכה אזרחית
0.5	0.6	46.2	46.0	21.4	מזה: שכר
-1.1	1.4	18.5	18.7	8.2	קניות
-10.1	-5.0	121.5	135.2	63.1	צריכה ביטחונית
1.3	13.5	92.5	91.3	35.3	צריכה מקומית
-4.9	9.6	27.1	28.5	11.7	מזה: שכר
4.0	15.4	65.4	62.9	23.6	קניות, כולל בניי
-34.0	-27.4	29.0	43.9	27.8	יבוא ישיר
-6.9	-3.1	186.2	199.9	92.7	סך כל הצריכה הציבורית
0.8	7.7	157.2	156.0	64.9	הצריכה הציבורית, למעט יבוא ביטחוני ישיר

לוח 4
האוכלוסייה, כוח העבודה והתעסוקה, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה (-) בכמות לעומת השנה הקודמת			תחזית	אומדן	1981	
1983	1982	1981	ל-1983	ל-1982		
(אחוזים)			(אלפים)			
1.7	1.9	1.8	4,091	4,023	3,948	האוכלוסייה הממוצעת
1.6	1.7	1.8	2,802	2,755	2,709	האוכלוסייה בגיל העבודה
1.1	1.3	2.4	1,383	1,367	1,349	כוח העבודה האזרחי
			72	68	68	בלתי מועסקים
			(אחוזים)			
			68.5	68.5	68.6	חלקה של האוכלוסייה ככוח העבודה
			49.4	49.6	49.8	שיעור ההשתתפות בכוח העבודה האזרחי
			5.2	4.9	5.1	שיעור הבלתי מועסקים

לוח 5
חשבון מוצרים ושירותים¹, 1981, אומדן ל-1982² ותחזית ל-1983

תחזית ל-1983	אומדן ל-1982	1981	
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)			
3,295	2,932	2,440	1. הגירעון המסחרי
8,455	7,791	7,683	א. יבוא סחורות אזורי נטו
5,190	4,859	5,243	ב. יצוא סחורות נטו
1,125	1,652	2,226	2. יבוא כיטחוני ישיר
630	536	781	3. העודף בחשבון שירותים, למעט שירותי הון
3,150	2,936	2,854	א. יבוא שירותים, למעט שירותי הון
3,780	3,472	3,635	ב. יצוא שירותים, למעט שירותי הון
1,125	977	742	4. הגירעון בחשבון שירותי הון
3,000	2,823	2,216	א. יבוא שירותי הון
1,875	1,846	1,474	ב. יצוא שירותי הון
155	142	197	5. העודף בחשבון עם השטחים
2,480	2,245	1,462	6. עודף היבוא האזורי, למעט שירותי הון (6=1-3-5)
3,605	3,231	2,204	7. עודף היבוא האזורי (7=6+4)
4,730	4,883	4,430	8. עודף היבוא הכולל

- (1) על בסיס רישום יבוא סחורות סייפ ויצוא סחורות פרי"ב.
 (2) יש הבדל של 15 מיליון דולרים בין סיכום הנתונים לשנת 1981 בלוח זה לבין הפירוט בלוחות היבוא והיצוא, כשל חיקון של הרגע האחרון שהוכנס בלוח זה.

לוח 6
 יצור הסחורות והשירותים¹, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת		השינוי במחיר		תחזית ל-1983	אומדן ל-1982	1981	
1983	1982	1983	1982				
(אחוזים)				(מיליוני דולרים)			
				4,685	4,837	4,734	א. יצוא הסחורות
				990	887	1,067	יצוא תעשייתי
0	-12	0	-6	3,785	3,500	3,667	מזה: יהלומים (נטו)
5	1	3	-5	595	555	600	תעשייתי אחר
4.5	5	3	-12	195	192	248	יצוא חקלאי
0	-14	3	-10	400	363	353	מזה: פרי הדר
7.5	16	3	-11	90	81	91	חקלאי אחר
				5,190	4,861	5,243	החזרות והתאמות (-)
4	-2	2.5	-6				סך יצוא הסחורות, נטו
				1440	1343	1,410	ב. יצוא השירותים
				985	867	950	תחבורה
				520	487	486	תיירות
				20	22	14	ביטוח
				815	765	775	ממשלה, לנמ"א
							שירותים אחרים
5	-6.5	3	2.5	3,870	3,484	3,635	סך יצוא השירותים
				1,875	1,846	1,474	למעט שירותי הון
							שירותי הון
5	-15	3	5	775	715	801	ג. סך סחורות ושירותים
							לשטחים
				11,620	10,906	11,153	ד. סך היצוא
5	-4.5	3	-2	9,745	9,060	9,679	מזה: למעט שירותי הון

(1) על בסיס רישום יבוא סחורות ס"פ ויצוא סחורות פ"ב.

לוח 7
 יבוא הסחורות והשירותים¹, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת						
השינוי בכמות		השינוי במחיר		תחזית	אומדן	
1983	1982	1983	1982	ל-1983	ל-1982	1981
(אחוזים)			(מיליוני דולרים)			
						א. יבוא הסחורות האזרחי
1	17	3	-8	840	810	756
				6,205	5,915	6,116
						מוצרי צריכה
				690	558	529
24	15	0	-8			
				1,880	1,902	2,048
2.5	6.5	-3	-13			
				3,456	3,635	3,533
2.5	6	3	-8			
						תשומות אחרות
				1,390	1,225	967
10	22	3	4			
				250	70	66
				230	228	224
						נכסי השקעה, למעט אניות ומטוסים
						אניות ומטוסים
						החזרות והתאמות(-)
						סך יבוא הסחורות האזרחי, נטו
7	9	1	-7	8,455	7,801	7,683
				1,125	1,652	2,226
						ב. יבוא ביטחוני ישר
				1,080	1,018	1,092
				690	638	600
				455	425	482
				125	120	118
				800	723	562
						ג. יבוא השירותים
						תחבורה
						תיירות
						ביטוח
						ממשלה, לנמ"א
						שירותים אחרים
						סך יבוא השירותים, למעט שירותי הון
8	5	3	-2	3,150	2,924	2,854
				3,000	2,823	2,216
						שירותי הון
						ד. יבוא סחורות ושירותים מהשטחים
5	-2	3	-3	620	574	604
						ה. סך היבוא האזרחי
				14,225	14,122	13,357
6	7	2	-5.5	12,225	11,299	11,141
						מזה: למעט שירותי הון
						ו. סך יבוא סחורות ושירותים
				16,350	15,774	15,583

(1) על בסיס רישום יבוא סחורות סייפ ויצוא סחורות פו"ב.

לוח 8
 יבוא ההון, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983
 (מיליוני דולרים)

תחזית ל-1983	אומדן ל-1982	1981	
5,963	6,230	5,192	1. יבוא הון ברוטו (2+3+4)
2,975	2,977	2,885	2. סך כל התקבולים החד-צדדיים
600	640	621	א. העברות ממוסדות
470	470	435	ב. פיצויים אישיים
1,490	1,477	1,424	ג. מענקי ממשלת ארה"ב
690	671	330	מענק צבאי
0	0	322	מענק צבאי מיוחד
800	806	772	מענק סיוע כלכלי
-60	-60	-60	ד. העברות בין ממשלתיות אחרות, נטו
475	450	465	ה. העברות פרטים
290	255	197	3. השקעות מחו"ל, ברוטו
2,698	2,998	2,110	4. הלוואות לזמן ארוך ובינוני
500	525	477	א. מלווה עצמאות ופיתוח
1,320 ¹	1,805	951	ב. הלוואות ממשלת ארה"ב
1,020	1,024	279	אשראי ביטחוני
50	485	319	אשראי לבינוני שדות התעופה
250	296	353	אשראי לבינוני היערכות כנגב
8	8	13	ג. מהבנק העולמי
150	0	27	ד. אשראי מקרן המטבע הבינלאומית
70	60	60	ה. מלווה מגרמניה
650	600	582	ו. הלוואות מסחריות ואחרות
1,200	1,100	1,071	5. פירעון חובות לזמן ארוך ובינוני
250	250	289	6. השקעות בחו"ל וחיסול השקעות בארץ
4,513	4,880	3,832	7. יבוא הון נטו (6-5-1)
4,730	4,883	4,430	8. הגירעון בחשבון סחורות ושירותים
-217	-3	-598	9. עודף יבוא הון נטו על הגירעון ³
	-419	-581	העלייה (-) או הירידה (+) ביתרות מט"ח ²
	422	1,179	תנועות הון לזמן קצר, טעויות והשמטות ³
	2,994	2,847	10. יתרות בנק ישראל בסוף התקופה, נטו
	¹ 20,103	18,415	11. יתרת החוב בסוף התקופה

(1) נתון זה כולל מקדמות נטו על חשבון יבוא ביטחוני בשנים הבאות.

(2) מנוכה הפרשי שערים.

(3) נתון זה כולל מקדמות נטו על חשבון יבוא ביטחוני, הנרשמות כתנועות הון לזמן קצר. עודף יבוא ההון נטו על הגירעון, בניכוי המקדמות.

(4) הוא 693 - מיליון דולרים בשנת 1982, ו-1,052 - בשנת 1983.

ספטמבר 1982.

לוח 9
 התוצר הלאומי וההכנסה הלאומית, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה בכמות לעומת השנה הקודמת	העלייה בערך לעומת השנה הקודמת		תחזית ל-1983 (מחירי 1982)	אומדן		1981	
	1982 ¹	1982		1982	ל-1982		
	(אחוזים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)					
1.8	0.0	122.7	136.9	537.6	528.3	237.1	התוצר הלאומי הגולמי, במחירי שוק
4.0	4.0	132.2	137.4	87.5	84.1	36.2	פחת
1.3	-2.0	121.1	136.9	450.1	444.2	200.9	תוצר לאומי נקי
6.3	2.1	121.4	109.0	66.1	62.2	28.1	מסים עקיפים על הייצור המקומי
-8.5	-28.5	55.0	437.4	22.7	24.8	16.0	סובסידיה לייצור מקומי
16.0	42.6	209.1	16.3	43.4	37.4	12.1	מסים נטו על הייצור המקומי
0.0	-0.6	115.6	150.4	406.7	406.8	188.7	ההכנסה הלאומית, לא כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי
-1.7	-2.4	111.5	149.0	99.4	101.1	47.8	ההכנסה הלאומית לנפש (אלפי שקלים)
-2.0	-14.0	86.5	88.4	13.5	13.8	7.4	רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי
0.0	-1.1	114.5	150.6	420.6	420.6	196.1	ההכנסה הלאומית (כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי)

(1) השינוי הכמותי לשנת 1982 חושב ע"י חלוקת הנתון הנומינלי במדד הנגזר של הצריכה הפרטית; זאת פרט לתוצר הלאומי הגולמי ולפחת, שנוכו במחיריהם, הנגזרים מהחשבונאות הלאומית.

לוח 10
ההכנסה הפרטית וההכנסה הפנויה, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה		תחזית. העלייה בערך לעומת (-) בכמות לעומת		ל-1983 (מחירי		אומדן		1981	
השנה הקודמת		השנה הקודמת		(1982)		ל-1982		1981	
1983	1982 ¹	1982	1981	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)	(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)
0.0	-0.6	115.6	150.4	406.7	406.8	188.7			1. ההכנסה הלאומית
1.3	2.4	122.1	134.7	15.3	15.1	6.8			2. הכנסות מקומיות של הסקטור הציבורי מרכוש
4.0	4.0	132.3	137.4	87.5	84.1	36.2			3. פחת
0.7	0.6	118.2	148.9	478.9	475.8	218.1			4. ההכנסה הפרטית הגולמית מפעילות כלכלית (3+1-)
3.3	14.8	148.8	132.3	110.5	107.0	43.0			5. מס הכנסה
0.0	-2.4	111.5	148.4	38.5	38.5	18.2			6. תשלומים לביטוח לאומי
3.1	9.3	137.7	137.0	149.0	145.5	61.2			7. סך כל המסים הישירים (5+6)
8.5	-2.8	110.7	145.9	109.3	100.7	47.8			8. תשלומי העברה נטו ²
1.9	-2.9	110.6	156.8	439.2	431.0	204.7			9. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה ממקורות פנים
-1.5	-0.4	116.0	113.1	26.6	27.0	12.5			10. העברות לפרטים מחו"ל
1.7	-2.7	110.9	153.7	465.8	458.0	217.2			11. ההכנסה הפרטית הגולמית מכל המקורות
1.8	-3.3	109.7	153.7	452.7	444.8	212.1			12. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה ממקורות פנים (כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי)
1.6	-3.0	110.1	114.1	479.3	471.8	224.6			13. ההכנסה הפרטית הגולמית מכל המקורות (כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי)

(1) למעט העברות כנגד ישראל לממשלה.
(2) למעט תשלומי רכיב של הממשלה לבנק ישראל.

לוח 11
החיסכון הפרטי, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה בכמות לעומת השנה הקודמת	העלייה הנומינאלית בערך לעומת השנה הקודמת		תחזית ל-1983 אומדן (מחירי ל-1982)		1981	
	1983	1982 ¹	1982	1981		
			(מחירים שוטפים, מיליארדי שקלים)			
						1. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה ממקורות פנים ¹
1.9	-2.9	110.6	156.8	439.2	431.0	204.7
						2. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה מכל המקורות ¹
1.7	-2.7	110.9	153.7	465.8	458.0	217.2
						3. הצריכה הפרטית
1.4	6.8	131.5	141.4	351.4	346.7	149.8
						4. החיסכון הפרטי הגולמי ממקורות פנים ¹ (1-3)
4.1	-29.2	53.6	213.7	87.8	84.3	54.9
						5. החיסכון הפרטי הגולמי מכל המקורות ¹ (2-3)
2.8	-23.8	65.1	186.8	114.4	111.3	67.4
						(אחוזים)
						6. שיעור החיסכון הפרטי הגולמי מההכנסה ממקורות פנים (4:1)
				20.0	19.6	26.8
						7. שיעור החיסכון הפרטי הגולמי מכל המקורות (5:2)
				24.6	24.3	31.0
						8. שיעור החיסכון הפרטי הגולמי ממקורות פנים (כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי)
				22.3	22.1	29.4
						9. שיעור החיסכון הפרטי הגולמי מכל המקורות (כולל רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי)
				26.7	26.5	33.3

(1) לא כולל אח רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי.

לוח 12

ההשקעה הגולמית לפי רכיביה העיקריים, 1981, אומדן ל-1982 ותחזית ל-1983

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת		החזית ל-1983 (מחירי 1982)	אומדן ל-1982	1981	
1983	1982				
(אחוזים)		(מיליארדי שקלים, מחירים שוטפים)			
9.0	6.3	131.8	120.9	51.5	השקעה גולמית
		0	-7.6	-5.6	השינוי במלאי
2.6	3.0	131.8	128.5	57.1	השקעה בנכסים
-8.0	-6.3	44.8	48.8	24.0	בבנייה למגורים
9.2	9.6	87.0	79.7	33.1	השקעה בענפי המשק
		5.0	1.5	0.8	אניות ומטוסים
					השקעה בענפי המשק למעט
4.9	9.7	82.0	78.2	32.3	אניות ומטוסים
-4.0	-3.4	22.1	23.0	10.8	מבנים ועבודות עפר
10.4	11.0	49.0	44.4	17.4	מכונות וציוד
13.0	19.2	35.4	31.3	11.7	מיבוא
4.0	-6.2	13.6	13.1	5.7	מיצוא מקומי
0.0	40.0	10.9	10.9	4.1	כלי תחבורה יבשתיים

ל ר ח 13
אינדיקטורים מוניטריים לשנים 1980, 1981 ו-1982¹ (יחרות לסוף השנה)²

העלייה או הירידה (-)	העלייה		אומדן ל-1982	1981	1980	
	העלייה כ-1982	העלייה כ-1981				
העלייה כ-1982	העלייה כ-1981	העלייה כ-1980	(מיליארדי שקלים)			
העלייה כ-1982	העלייה כ-1981	העלייה כ-1980	(אחוזים)			
-6	117	78	27.1 ³	12.5	7.0	1. אמצעי תשלום
61	272	222	30.5	8.2	2.5	2. פיקדונות ז"ק ותפ"ס ⁴
-6	119	103	99.2	45.4	22.4	3. פת"ם עו"ש וז"ק
-8	113	67	83.4	39.1	23.4	4. אג"ח צמודות למדד
-1	128	90	240.1	105.2	55.3	5. סך כל הנכסים הכספיים הנוזלים (1+2+3+4)
91	343	200	482.0	108.8	36.2	6. מניות וני"ע (בשקלים)
-3	124	91	83.9	37.5	19.6	7. פיקדונות מקבלי פיצויים
12	159	143	234.8	90.5	37.2	8. תכניות חיסכון סך כל הנכסים הכספיים (5+6+7+8)
31	204	130	1,039.7	342	148.3	9. אשראי חופשי לציבור ⁵ (למעט דלק)
-11	106	109	47.3	230	110	10. אשראי מוכוון ליצוא (ללא קרן יהלומים)
-35	50	29	16.7	11.1	8.6	11. אשראי בקרן יהלומים
-15	96	91	32.5	16.6	8.7	12. אשראי למימון דלק
-35	50	-	0.6	0.4	0.4	13. אשראי מוכוון לפעילות מקומית
-7	115.8	87	193.1	89.5	47.9	סך כל האשראי הבנקאי (9+10+11+12+13)

- (1) כאומדן לנתוני סוף 1982 נלקחו הנתונים (הארעיים) ליום 22 בדצמבר.
(2) שורות הסיכום ושיעורי השינוי חושבו לפני הנתונים במיליוני שקלים לפני עיגולם למיליארדי שקלים.
(3) כגלל העדר נתונים סופיים ליחרת סופי החודשים האחרונים, נלקח הנתון של 1.12.1982 כאומדן ליחרת העו"ש בסוף דצמבר 1982.
(4) כולל פיקדונות כנגד התחייבויות, תפ"ס, פיקדונות אחרים ופק"מ.
(5) האשראי החופשי כולל גם אשראי שאינו מיועד לפעילות מקומית, כגון אשראי לחברות ספנות ותעופה וכן אשראי למימון מלאי יצוא.
(6) לנתוני האשראי החופשי נוסף סכום של 4.5 מיליארד שקלים - אומדן של חיובי ריבית רבעוניים לסוף דצמבר; כמו כן מבוסס אומדן האשראי על הנתון, גידול בערכויות כמט"ח של כ-15 מיליון דולרים לחודש החל באוקטובר 1982.